

ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА СТУДІЮЮЧОЇ МОЛОДІ ЯК ПРЕДМЕТ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Проблема формування політичної культури студіюючої молоді набуває особливої актуальності в період трансформації суспільно-економічних і політичних відношень у сучасній Україні, що відбувається в умовах соціально-економічної нестабільності, широкого розгортання світової фінансово-економічної кризи в її вітчизняному різновиді й безперервного пошуку, разом з тим шляхів становлення національної свідомості і самосвідомості, вироблення основних засад формування національної ідеї. Аналіз соціально-політичної ситуації в Україні свідчить про те, що в державі зростає індиферентне до суспільно-політичних подій покоління, яке не готове до усвідомленої й активної участі в суспільно-політичному житті країни. Пошук шляхів вирішення цього завдання, в основі якого знаходиться протиріччя між державним замовленням суспільства на підготовку у вишах особистості сучасної молоді людини, яка володіє політичною культурою, і недостатньою розробленістю науково-методичних засад реалізації цього замовлення, складає основну проблему пропонованої статті.

The problem of formation of political culture of acquires special actuality during the period of transformation of socially-economical relations in modern Ukraine, that takes place under conditions of socially-economical instability, wide development of the world financially-economical crisis in its native variety and continuous search, and at the same time, ways of confirmation of national consciousness and self-consciousness, working out basic principles of the formation of national idea. Analysis of socially-political situation in Ukraine testifies that indifferent generation towards socially-political events, which is not ready for conscious and active participation in socially-political life of the country, grows up. Searching of ways of solving this task, the basis of which includes contradictions between state order of the society for the preparation of a personality of a modern young man in high school, which knows political culture, and between insufficient working out of scientifically methodical principles of the realization of this order. It forms the basic problem of the suggested article.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Різка зміна наприкінці ХХ століття політико-економічного ладу в Україні спричинила соціальну нестабільність і кризу в усіх сферах економіки і політики. Після незначної стабілізації в першому десятилітті ХХІ століття нова хвиля – світова фінансово-економічна криза – додала інших, раніше не бачених форм політичної нестабільності, насамперед це негативні наслідки змін (2004 р.) до Конституції України, запровадження виборчої системи за партійними списками, різке розшарування українського суспільства на багатих і бідних тощо. Така соціально-політична ситуація в державі ускладнила сприйняття викладачами вишів і студентами політичної культури як складника педагогічного процесу. І в суспільстві, і в навчальних закладах країни аполітичність розглядається як норма, а часом як й ідеал, до якого слід прагнути. Саме тому не перший план завдань вищої школи України сьогодні й виступає проблема формування політичної культури студіюючої молоді як запоруки вироблення української національної ідеї, що забезпечить повагу до України, посилення інтересу до національних традицій і превалювання духовного над матеріальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом до проблеми формування політичної культури зверталися С.Боровик, О.Івашенко, Л.Липська, М.Томенко, О.Щитников, М.Юрій та інші дослідники. Однак, у сучасній педагогічній літературі проблема формування політичної культури студіюючої молоді залишається досі малодослідженою і нерозробленою.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідження українських та зарубіжних науковців стосуються формування політичної культури взагалі, у них по суті не аналізуються особливості формування політичної культури студіюючої молоді.

Формування цілей статті. Саме тому об'єктом уваги в нашій статті є політична культура студіюючої молоді як предмет соціально-педагогічного дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вхідження України в третє тисячоліття пов'язане з посиленням вертикалі влади, відродженням державності і громадянськості. Для політичного життя України першого десятиліття XXI століття характерний пошук загальнонаціональної об'єднувальної ідеї, зміцнення державності, вироблення поваги до символів країни (Гімну, Герба, Прапора), виховання гордості за свою давню країну, прагнення зміцнити її становище в сучасному глобалізованому світі тощо. Саме тому питання, пов'язані із становленням і наступним формуванням політичної культури і громадянськості, є нині як ніколи актуальними і своєчасними.

На наш погляд, основним смислоутворювальним компонентом поняття “політична культура” є “культура”. Термін “культура” (від лат. cultura) – оброблення – здавна використовується для позначення того, що зроблено людиною. Термін “культура” – один з найбільш використовуваних в практичному й науковому обігу. Як зазначається в The Macmillan Encyclopedia, його було запроваджено для широкого філософського вжитку німецькими просвітителами С.Пуфендорфом, І.Аделунгом, І.Г.Гердером [1].

Зазначимо, що в психолого-педагогічних дослідженнях категорія “культура” трактується неоднозначно. На нашу думку, найбільш змістовно особливості психологічної характеристики культури особистості розкрито в дослідженнях С.Л.Рубінштейна, який розглядав людину не лише як споживача, що засвоює суспільний досвід, використовує досягнення як матеріальної, так і духовної культури, але і як творчу особистість, що, використовуючи готові знання, створює нові культурні цінності [2].

Виходячи з такого підходу, дослідження культури неминуче стає вивченням внутрішнього світу людини, “серцевини” її особистості. У цьому зв'язку ми вважаємо, що культура особистості – це комплекс характеристик (знань, якостей, звичок, способів досягнення задуманого, ціннісних орієнтацій, творчих успіхів тощо), який дає особистості можливість жити в гармонії з загальнолюдською й національною культурою. Такий підхід стає особливо важливим, оскільки в сучасних умовах особистість стає ареною боротьби протилежних, різновекторних культур. Саме від культурного вибору студіюючої молоді залежатиме її внутрішній світ, соціальна позиція, що є надзвичайно важливим для майбутнього спеціаліста.

Таким чином, аналіз наукової літератури з проблеми дослідження дає нам підставу зробити висновок про те, що суть культури – в її духовно-діяльнісному підході і, зокрема, у формувальних її основах. Саме тому педагогічний аспект культури пов'язаний з її формувальними, творчими функціями стосовно особистості людини, оскільки, як писав С.І.Гессен, освіта є не що інше, як культура індивіда [3].

Поділяючи наукову позицію В.П.Андрущенка, М.І.Горлача та ін., які вважають, що “визначаючи смисл, значення і зміст поняття культура, важливо з'ясувати: у сучасних умовах культура не просто наукове поняття, що потребує лише однозначного визначення, але й реальна практична проблема, яку слід розв'язувати в усіх сферах” [4: 490], ми розглядаємо культуру як сукупність проблем, однією з яких є політика.

У філософській та довідковій літературі політика визначається як “державні чи громадські справи, галузь діяльності, пов'язана з відношеннями поміж класами, націями та іншими соціальними групами” [5: 490]; як “діяльність органів державної влади і державного управління, що відображає суспільний лад й економічну структуру країни. Політика – спосіб дій, скерований на досягнення чого-небудь, що визначається стосунками з людьми” [6: 449]; як “мистецтво управління державою – діяльність суспільних класів, партій, груп, що визначається їх інтересами й цілями” [7: 390].

Отже, політика являє собою особливу сферу діяльності держави та її інститутів, відношення особистості до яких носить суб'єктивний характер і визначається її життєвим досвідом, особливостями особистісного сприйняття, національними традиціями, рівнем освіти, загальної культури, віком, соціальним статусом й економічним становищем тощо. У зв'язку з цим досить гостро постає питання про формування політичної культури.

Політична культура – складна, багаторівнева і така, що вирізняється багатоманітністю форм система. Вона охоплює чисельні самостійні, проте тісно пов'язані сфери: державно-правову, партійну, виборчу, механізми ухвалення рішень, політичний процес, політичні відношення тощо.

Першим дослідником, який розглядав проблеми політичної культури, був Габріел Алмонд (США). Значний внесок у теорію політичної культури внесли Е.Вятр, С.Верба, Д.Гудименко, Л.Дітмер, А.Загорський, В.Кі, К.Клакхон, А.Кребер, Б.Мишиновський, Д.Марвік, Р.Маркрідіс, О.Остроухова, Л.Пай, Р.Престус, Р.Путнем, Р.Такер, Е.Шестопап та інші дослідники.

Розглядаючи проблему співвідношення громадянської та політичної культури М.М.Кейзеров зазначає, що нині в західній науковій літературі існує понад сорок визначень політичної культури, що можуть бути зведеними до чотирьох типів: 1) *психологічного*, у якому культура розглядається як система орієнтацій на політичні об'єкти; 2) *всеохоплювального*, що містить у собі як настанови, так і політичну поведінку індивідів; 3) *об'єктивного*, що являє собою культуру як певний обмежувач поведінки індивіда; 4) *евристичного*, де культура розглядається як гіпотетичний конструкт для аналітичних цілей [8].

Одні з перших дослідників феномену політичної культури Г.Алмонд і С.Верба, характеризуючи політичну культуру як сукупність позицій, цінностей та способів поведінки, що зачіпають взаємовідносини влади і громадян, виокремили такі моделі політичної культури: патріархальну, підданську, активістську і громадянську [9].

На наш погляд, поняття “політична культура” має містити в собі якісну характеристику як комплексу політичної свідомості, так і практичної діяльності різних суб'єктів у політиці, оскільки політика, як відомо, – це конкретна, реально здійснювана в сфері політичних стосунків діяльність, у той же час, як політична культура – якісний бік, характеристика цієї діяльності, ступінь компетентності й свідомості вчинків людини, зміст політичних відносин, що при цьому виникають.

Відповідно до мети нашої статті нас цікавить соціально-педагогічний аспект феномену політична культура. З цих позицій ми вважаємо за необхідне визначити норми, цінності політичної культури, що характеризують різні сфери функціонування соціуму і впливають на політичні відношення, політичну свідомість, політичну діяльність. Досить повно цей аспект розглянуто в роботі Є.Вятра [10]. На його думку, політична культура – це сукупність позицій, цінностей та способів поведінки, що зачіпають взаємовідносини влади і громадян. У цьому зв'язку учений до політичної культури відносить: знання про політику, ознайомлення з фактами, інтерес до них; оцінку політичних явищ, оцінні думки про те, як можна здійснювати владу; емоційний бік політичних позицій, як, наприклад, любов до Батьківщини, ненависть до ворогів; визнані в цьому суспільстві зразки політичної поведінки, що визначають, як можна і як слід чинити в політичному житті.

Отже, політична культура являє собою систему знань, цінностей, принципів, зразків поведінки, якими людини оволодіває в процесі власної діяльності і взаємодії із суспільством. Доведено, що політична освіченість і політична культура не передаються в спадок, вони формуються в процесі осмислення політичної реальності і нині стають усе більш необхідними для раціональної і критичної оцінки політичної діяльності й усвідомленого політичного вибору [11].

На соціально-педагогічний аспект політичної культури звертають особливу увагу і сучасні дослідники в галузі політології. Так, К.С.Гаджиев пише, що політична культура є система відносин і одночасно процес виробництва і відтворення її складників в низці

поколінь, які змінюють один одного [12]. У цьому зв'язку зробимо спробу визначити суть політичної культури з соціально-педагогічних позицій. Уважаємо, що політична культура є невід'ємним складником загальної культури людини і може бути визначеною як знання особистості, її спілкування і взаємодія з іншими людьми, орієнтовані на суспільно-політичну діяльність і ціннісне відношення до суспільства, людей і до себе.

Виходячи з наведеного визначення політичної культури, завдання вищої школи України ми вбачаємо у створенні умов, необхідних для формування політичної культури. Визначні українські педагоги К.Д.Ушинський та В.О.Сухомлинський зазначали, що, якщо ми хочемо виховати людину в усіх відношеннях, то ми маємо вчити її в усіх відношеннях. Подібними ідеями переймалися й відомі вітчизняні психологи Л.С.Виготський та Г.С.Костюк. Останнім часом усе більшої популярності набуває розроблена Л.С.Виготським ще в 20-х – 30-х роках ХХ століття теорія культурно-історичного розвитку. У цьому зв'язку, на наш погляд, нового прочитання потребує педагогічна закономірність про те, що виховання буде тим ефективнішим, чим більшою мірою воно буде інтегрованим і вписаним у контекст культури, а вихованець буде активно оволодівати і творчо розвивати кращі зразки культури нації, країни, світової цивілізації. На наше глибоке переконання розвиток політичної культури студіюючої молоді може стати реальністю лише в тому разі, якщо молода особа буде безпосереднім учасником повсякденного культурного, духовно насиченого життя свого навчального закладу, села, селища, міста, регіону і країни в цілому. Крім того, визначальною педагогічною умовою формування політичної культури студіюючої молоді, на нашу думку, є оновлення змісту, форм і методів виховання з урахуванням українських суспільно-політичних реалій сьогодення зокрема та сучасних світових глобалізаційних процесів.

На думку багатьох вітчизняних і зарубіжних дослідників у галузі педагогіки та психології одним з найбільш важливих завдань, що постають перед сучасними навчальними закладами, є створення в них культурного середовища, оскільки долучення молоді до загальнолюдських і громадянських цінностей, розвиток у них аналітичних та рефлексивних умінь і навичок, а також потреби в постановці запитань і самостійному пошукові відповідей на них, сприяє активному формуванню політичної культури студіюючої молоді. Загальновідомо, що багатоманіття почуттів і суджень виявляється в людині тоді, коли розширюється коло її спілкування з іншими людьми, ознайомлення з поглядами і традиціями різних людей та епох тощо. Постійно перебуваючи в культурному колі, молода людина набуває навичок самовизначення, виробляє власну життєву позицію, стає відкритою до нових знань, терпимою до думок інших, якими б вони не були. Саме тому, виходячи з викладеного вище, як педагогічну умову, необхідну для формування політичної культури студіюючої молоді, доцільно розглядати розвиток її аналітичних умінь.

Висновки з даного дослідження. Спроба здійснення нами соціально-педагогічного аналізу політичної культури студіюючої молоді як предмета соціально-педагогічного дослідження дала можливість установити таке: 1) педагогічний аспект загальної культури студіюючої молоді тісно пов'язаний з її творчими функціями стосовно особистості; 2) політика є особливою сферою діяльності держави та її інститутів, відношення до яких має суб'єктивний характер і визначається життєвим досвідом, особливостями особистісного сприйняття та національними традиціями, освітою, рівнем загальної культури, віком, соціальним статусом та економічним становищем молоді особистості; 3) політична культура є важливим складником культури студіюючої молоді і може бути визначеною, як знання особистості, її спілкування і взаємодія з іншими людьми, зорієнтовані на суспільно-політичну діяльність і ціннісні відношення до суспільства, людей і до самого себе.

Перспективи подальших розвідок. Подальші дослідження порушеної в статті проблеми вбачаються нам у розробленні структури політичної культури студіюючої молоді.

ЛІТЕРАТУРА:

1. The Macmillan Encyclopedia. London. 1988. – p.1336.
2. Рубинштейн С.Л. Общие основы психологии. В 2-х т. Т.1. – М.: Педагогика, 1989. – 462 с.

3. Гессен С.И. Основы педагогики. Введение в прикладную философию. – М.: “Школа-Пресс”, 1995. – 448 с.
4. Социология – наука об обществе. Учебное пособие для студентов ВУЗов. Под общ. ред. проф. В.П.Андрущенко, проф. Н.И.Горлача. – Харьков, 1996. – 687 с.
5. Философский энциклопедический словарь. – М.: Энциклопедия, 1983. – 630 с.
6. Ожегов С.И. Словарь русского языка. – М.: Русский язык, 1988. – 750 с.
7. Словарь иностранных слов. – М.: Русский язык, 1988. – 608 с.
8. Кайзеров Н.М. О соотношении гражданской и политической культур // Социально-политические науки. – 1991. – № 7. – С.121-128.
9. Almond G., Verba S. The civic culture: political attitudes and democrati in file countries. Princeton. 1965.
10. Вятр Е. Социология политических отношений. – М., Изд-во “Прогресс”, 1979.
11. Рудич Ф.М. Політологія: Підручник. К.: Либідь, 2004. – 480 с.
12. Гаджиев К.С. Политическая культура: концептуальный аспект // Полис. – 1991. – № 6. – С.69-84.

УДК 37.011.32:316.61

Т.А. Логвиновська

ОСВІТНЬО-ВИХОВНА ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ЇЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ

У статті розглядаються визначальні чинники освітньо-виховної діяльності студентської молоді на шляху її соціалізації, ними є змістовні характеристики навчально-виховної діяльності, її емоційно-вольове спрямування і визначення позицій мотиваційного впливу.

The article deals with determining factors of educational-pedagogic activity of young students on the way to their socialization. They are the substantial characteristics of educational activity, its emotional and volitional direction as well as definition of the positions of motivational influence.

Демократизація освіти, надання їй державно-національної спрямованості вимагають від педагогічної науки пошуку нових шляхів якісного вдосконалення освіти і виховання молоді. Науковці працюють над створенням такої моделі вихованості людини, яка б давала їй змогу оптимально вирішувати складні завдання своєї життєдіяльності, успішно досягати індивідуальних і суспільних цілей. Необхідна увага звертається на розробку нових виховних технологій, спроможних забезпечувати формування і розвиток у особистості насамперед духовних здібностей як детермінуючих механізмів ціннісної системи людини.

Концепція загальної середньої освіти України визначає сутність, мету освіти, умови її морального, інтелектуального, фізичного, художньо-естетичного розвитку студентів, виховання громадян демократичного суспільства, що передбачує освіченість, вихованість, культуру найвищих цінностей, незамінні чинники соціального прогресу. Серед основних завдань вищої школи з цієї проблеми є:

- становлення у студентів цілісного наукового світогляду, загальнонаукової, загальнокультурної, технологічної, комунікативної і соціальної компетентностей на основі засвоєння системи знань про природу, людину, суспільство, культуру, виробництво, оволодіння засобами пізнавальної і практичної діяльності;
- різнобічний розвиток індивідуальності особистості на основі виявлення її задатків і здібностей, формування ціннісних орієнтацій, ефективної мотивації до навчальної діяльності, задоволення їх інтересів, потреб, позитивних мотивів;
- виховання студентів як громадян України, національно свідомих, вільних, демократичних, життєво і соціально компетентних особистостей, здатних